

Deiseb: Yr argyfwng tai

Y Pwyllgor Deisebau | 10 Ionawr 2022
Petitions Committee | 10 January 2022

Cyfeirnod: SR21/1044-5

Rhif y ddeiseb: P-06-1204

Teitl y ddeiseb: Amddiffynnwch bobl Cymru - Cymerwch gamau brys ar yr argyfwng tai nawr

Geiriad y ddeiseb: Mae prisiau tai'n gorfodi pobl leol o'u cymunedau eu hunain. Mae hyn yn dinistrio ein diwylliant a'n hiaith. Nid yw adeiladu mwy o dai'n ddigon.

Rydym yn galw am ailfeddwl polisi sylfaenol i flaenoriaethu anghenion cymdeithasol, diwylliannol ac economaidd pobl Cymru yn unol â'r cynllun gweithredu Cymraeg 2050 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

Rhowch lais i bobl ar ddatrys ein hargyfwng tai: gweithredu wyth gofyniad y Siarter Cyfiawnder Cartrefi a sefydlu Cynulliad Dinasyddion i sbarduno newid.

Rhagor o fanylion

Mae Covid-19 wedi dangos yr angen am gamau gweithredu pendant gan Lywodraeth Cymru i fynd i'r afael ag argyfwng mawr. Mae angen gweithredu ar frys nawr i fynd i'r afael â'n hargyfwng tai, cyn i ddiwylliannau lleol a'r Gymraeg gael eu colli a chyn i farchnad dai ddireolaeth ddinistrio cymunedau trefol a gwledig Cymru.

Mae'r grŵp Siarter Cyfiawnder Cartrefi yn gydweithrediad gwleidyddol di-blaid ar draws Cymru. Gwnaethom ymchwilio i'r holl faterion a'r atebion a gynigiwyd gan eraill a'u crynhoi mewn wyth maes cyflawnadwy a chadarnhaol ar gyfer gweithredu.

Gweithredu gofynion y Siarter; defnyddio Cynulliad Dinasyddion i sbarduno'r newid:

1. Datgan argyfwng tai yng Nghymru
2. Creu bil i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb tai.
3. Amddiffyn ein cymunedau; rhai gwledig a threfol.
4. Amddiffyn y Gymraeg a diwylliant Cymru.
5. Diwygio darpariaeth tai cymdeithasol.
6. Mynd i'r afael â'r mater dybryd perchnogaeth ail gartrefi ar frys.
7. Diwygio cyfreithiau cynllunio i ymateb i anghenion tai lleol.
8. Creu Cynulliad Dinasyddion ar dai.

I gael mwy o wybodaeth am bob gofyniad, ewch i siartercartrefi.org

1. Cefndir

Mae'r ddeiseb hon yn codi amrywiaeth eang o faterion sy'n ymwneud â thai, cymunedau a'r Gymraeg.

Mae nifer o randdeiliaid wedi lleisio pryderon tebyg i'r deisebwyr, yn enwedig yn y cyfnod cyn etholiad y Senedd yn 2021.

Mae'r deisebwyr yn cyfeirio at fil i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb tai. Mae ymgyrch dros hawl i dai digonol yn cael ei arwain gan Tai Pawb, Sefydliad Tai Siartredig Cymru a Shelter Cymru. Mae'r ymgyrch honno'n galw am ymgorffori'r hawl i dai digonol (fel yr amlinellir yn y Cyfamod Rhyngwladol ar Hawliau Economaidd, Cymdeithasol a Diwylliannol) i gyfraith Cymru.

Fel rhan o'r rhaplen waith bum mlynedd nesaf ar gyfer Cymraeg 2050, y strategaeth genedlaethol i gyrraedd 1 miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, mae Llywodraeth Cymru wedi dweud y bydd yn "Creu Cynllun Tai Cymunedau

laith Gymraeg a defnyddio ysgogiadau economaidd i gryfhau cymunedau Cymraeg eu hiaith."

Mae'r Gweinidog Newid Hinsawdd wedi ysgrifennu at y Cadeirydd ynghylch y ddeiseb hon ac wedi amlinellu rhai o'r camau y mae'r llywodraeth yn eu cymryd.

2. Camau gweithredu Llywodraeth Cymru

2.1. Ymrwymïadau'r Rhaglen Lywodraethu

Cafodd y Rhaglen Lywodraethu ei diweddarau ar 7 Rhagfyr i ymgorffori'r Cytundeb Cydweithio rhwng Llywodraeth Cymru a Phlaid Cymru. Mae'n gwneud nifer o ymrwymïadau sy'n berthnasol i'r ddeiseb hon, gan gynnwys:

- Adeiladu 20,000 o gartrefi cymdeithasol carbon-isel newydd i'w rhentu.
- Sefydlu Unnos, cwmni adeiladu cenedlaethol, i gefnogi cynghorau a landlordiaid cymdeithasol i wella'r cyflenwad o dai cymdeithasol a fforddiadwy.
- Diwygio cyfraith tai a gweithredu argymhellion y Grŵp Gweithredu ar Ddigartrefedd i ddiwygio gwasanaethau digartrefedd yn sylfaenol er mwyn canolbwyntio ar atal ac ailgartrefu'n gyflym.
- Cyhoeddi Papur Gwyn i gyflwyno cynigion ar gyfer yr hawl i gartrefi digonol, gan gynnwys rhenti teg a ffyrdd newydd o sicrhau bod cartrefi'n rhai y gall pobl ar incwm lleol eu fforddio.
- Bwrw ymlaen â chamau i osod terfyn ar nifer yr ail gartrefi, dod â rhagor o gartrefi o dan berchnogaeth gyffredin a thrwyddedu llety gwyliau.
- Cefnogi tai cydweithredol, mentrau a arweinir gan y gymuned, ac ymddiriedolaethau tir cymunedol.
- Datgarboneiddio rhagor o gartrefi drwy ôl-osod, gan ddarparu swyddi o safon, hyfforddiant ac arloesedd a defnyddio cadwyni cyflenwi lleol.
- Diwygio'r system diogelwch adeiladau bresennol, gan gynnwys ail gam Cronfa Diogelwch Adeiladau Cymru, fel bod pobl yn teimlo'n ddiogel yn eu cartrefi.
- Ymchwilio i ddichonolrwydd cyflwyno morgeisi awdurdodau lleol.
- Defnyddio'r Ddeddf Rhentu Cartrefi i roi mwy o sicrwydd i rentwyr a datblygu cynllun cenedlaethol sy'n cyfyngu rhent i lefelau lwfans tai lleol i deuluoedd a phobl ifanc sy'n ddigartref neu sydd mewn perygl o fod yn ddigartref.
- Creu Cynllun Tai Cymunedau Cymraeg.

2.2. Ail gartrefi

Mae effaith ail gartrefi ar gymunedau, a chartrefi gwyliau yn fwy cyffredinol (gan gynnwys lletyau hunanarlwyo) wedi bod yn destun llawer o drafod yn y Senedd yn ystod y misoedd diwethaf.

Fe gyhoeddwyd **Ail gartrefi: Datblygu polisïau newydd yng Nghymru**, gan Dr Simon Brooks o Brifysgol Abertawe, ym mis Mawrth 2021. Gwnaeth yr adroddiad 12 o argymhellion ar gyfer Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol. Roedd yr argymhellion yn cynnwys rheoli niferoedd ail gartrefi, gwneud defnydd llawn o'r pwerau i godi premiwm treth gyngor ar ail gartrefi a newidiadau i'r system gynllunio.

Ysgrifennodd y Gweinidog Newid Hinsawdd a'r Gweinidog Addysg a'r Gymraeg at Dr Brooks ar 6 Gorffennaf 2021 yn ymateb i'w adroddiad, gan amlinellu a sut roedd ei argymhellion wedi llywio dull arfaethedig Llywodraeth Cymru ar gyfer mynd i'r afael â'r mater.

At hynny, ar 6 Gorffennaf 2021, gwnaeth y Gweinidog Newid Hinsawdd ddatganiad i'r Senedd ar **fforddiadwyedd ail gartrefi a'r Gymraeg**. Ymrwymodd y datganiad i "ddatblygu mesurau treth, cynllunio a thai effeithiol i sicrhau bod buddiannau pobl leol yn cael eu diogelu".

Gwnaeth y Gweinidog Newid Hinsawdd ddatganiad ar **ail gartrefi a fforddiadwyedd** ar 23 Tachwedd 2021. Cadarnhaodd y **datganiad**:

- Gan ddechrau ym mis Ionawr, bydd cynllun peilot fesul cam yn cael ei redeg yn Nwyfor, Gwynedd i brofi nifer o ymyriadau. Bydd Cam 1 yn cynnwys ystod o gymorth ymarferol i helpu pobl i gael mynediad at dai fforddiadwy; Bydd Cam 2 yn edrych ar y system gynllunio;
- Bydd **ymgyngoriad** yn gofyn am farn ynghylch a ddylai awdurdodau cynllunio lleol allu gofyn am ganiatâd cynllunio pan fydd prif gartref yn newid i ail gartref neu gartref gwyliau tymor byr;
- Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda chontractwr ar ddichonoldeb a siâp **cynllun trwyddedu neu gofrestru statudol** ar gyfer pob llety gwyliau; cynigir y bydd cynllun gwirfoddol yn cael ei sefydlu yn yr ardal beilot i lywio cynllun statudol;
- Bydd cyllid ar gael i nifer o awdurdodau lleol fel y gellir prynu eiddo gwag ar gyfer tai rhent cymdeithasol.

Yn dilyn datganiad y Gweinidog Newid Hinsawdd, gwnaeth Gweinidog y Gymraeg Addysg ddatganiad ar y Cynllun Tai mewn Cymunedau Cymraeg. Roedd y datganiad yn amlinellu ystod o fesurau yr ymgynghorir arnynt, gan gynnwys:

- cefnogaeth i fentrau cymdeithasol a chwmnïau cydweithredol cymunedol, a busnesau cymdeithasol yn y sector twristiaeth a fydd yn eiddo i'r gymuned;
- sefydlu Grŵp Llywio Gwerthwyr Tai er mwyn ystyried prosiectau ac ymchwil posibl;
- sefydlu cynllun "cyfle teg" gwirfoddol, a fydd yn golygu bod tai sydd ar y farchnad ar gael i bobl leol yn unig am amser cyfyngedig; a
- sefydlu Comisiwn ar gymunedau Cymraeg i ddeall yn well yr heriau sy'n wynebu cymunedau Cymraeg eu hiaith.

2.3. Y cyflenwad tai

Cyhoeddodd y Gweinidog Newid Hinsawdd ddatganiad ysgrifenedig ar dai cymdeithasol ar 15 Mehefin 2021. Nododd y Gweinidog bod y targed o 20,000 yn y Rhaglen Lywodraethu ar gyfer cartrefi cymdeithasol fforddiadwy i'w rhentu. Fodd bynnag, dywedodd y Gweinidog hefyd "credaf mewn cymunedau gwirioneddol gynaliadwy ac er mwyn cyflawni hyn rhaid i ni sicrhau cymunedau deiliadaeth gymysg."

Mae ystadegau cyflenwad tai Llywodraeth Cymru yn rhoi ystod o amcangyfrifon ar gyfer nifer y cartrefi fforddiadwy a thai marchnad ychwanegol sydd eu hangen bob blwyddyn yng Nghymru.

3. Camau gan Senedd Cymru

Ym mis Mawrth 2021, trafododd y Senedd ddeiseb a oedd â'r nod o roi pwerau i awdurdodau lleol reoli'r farchnad dai yn ardaloedd gwledig ac arfordirol Cymru.

Ar 16 Mehefin 2021, trafododd y Senedd newydd etholedig gynnig yn enw Sian Gwenllian a oedd yn galw "...ar Lywodraeth Cymru i weithredu yn ddi-oed i fynd i'r afael â'r argyfwng tai." Derbyniwyd y cynnig gan y Senedd heb welliannau.

Mae Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai y Senedd wrthi'n cynnal ymchwiliad i ail gartrefi ac mae wedi cyhoeddi galwad am dystiolaeth.

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrwydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.